

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 13. dubna 2023 ve věci č. 25942/20 – E. K. proti Lotyšsku

Senát páté sekce Soudu jednomyslně shledal, že vnitrostátní orgány nepodnikly všechny nezbytné kroky k usnadnění styku stěžovatele s dítětem, kterému matka soustavně bránila. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Z manželství stěžovatele a I. B. se v srpnu 2013 narodila dcera. Rodiče se po svém rozchodu v říjnu 2016 nedokázali dohodnout na úpravě styku a vnitrostátní soudy vydaly v roce 2017 předběžné opatření, kterým určily práva stěžovatele na styk s dítětem. Stěžovatel nicméně nemohl tato práva vykonávat, jelikož matka styku bránila. V době, kdy rozsudek určující styková práva stěžovatele nabyl v listopadu 2018 právní moci, bylo jeho dceři pět let. Matka dítěte nerespektovala soudní rozhodnutí a nadále styku bránila. Ačkoli zpočátku dcera projevovala vůči stěžovateli pozitivní emoce a byla ochotna se s ním stýkat, situace se postupem času změnila a ona se s ním odmítala setkávat. Tato situace trvala více než čtyři roky; během tohoto období se stěžovatel mohl se svou dcerou setkat pouze při několika příležitostech. V tomto období, v říjnu až prosinci 2019, I. B. krátce souhlasila s tím, aby se stěžovatel se svou dcerou setkal. V lednu 2020 však začala jejich styku opět bránit.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že bylo porušeno jeho právo na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy, jelikož rozsudek, kterým mu bylo přiznáno právo na styk s dcerou, nebyl vykonán.

Soud připomněl, že obecné zásady pro případy týkající se opatření v oblasti péče o dítě jsou uvedeny ve věci *Strand Lobben a ostatní proti Norsku* (č. 37283/13, rozsudek velkého senátu ze dne 10. září 2019, § 202–213). Judikatura Soudu vyžaduje zohlednění názorů a námitek dětí, kterým musí být věnována náležitá pozornost, avšak nejsou nutně postačující, aby převážily nad zájmy rodičů, a to zejména pokud jde o pravidelný styk s dítětem (*K. B. a ostatní proti Chorvatsku*, č. 36216/13, rozsudek ze dne 14. března 2017, § 143). Právo dítěte vyjádřit své názory nelze vykládat jako bezpodmínečné právo veta, aniž by byly zváženy další faktory a provedeno dokazování za účelem určení jeho nejlepšího zájmu (*C proti Finsku*, č. 8249/02, rozsudek ze dne 9. května 2006, § 57–59).

Povinnost vnitrostátních orgánů přijmout opatření k usnadnění setkávání rodiče s dítětem není absolutní. Navázání styku mezi rodičem, který nemá dítě v péči, a dítětem po rozchodu nemusí být možné okamžitě a může vyžadovat přípravná opatření. Povaha a rozsah takové přípravy budou záviset na okolnostech každého případu, ale důležitou složkou je vždy porozumění a spolupráce všech zúčastněných (*Hokkanen proti Finsku*, č. 19823/92, rozsudek ze dne 23. září 1994, § 58). Nedostatek spolupráce mezi rodiči sám o sobě nezprošťuje vnitrostátní orgány jejich pozitivních povinností dle článku 8 Úmluvy. Spíše jim ukládá povinnost přijmout opatření za účelem smíření protichůdných zájmů, přičemž prvořadý je zájem dítěte (*Z. proti Polsku*, č. 34694/06, rozsudek ze dne 20. dubna 2010, § 75), který může dle okolností převážet nad zájmy rodičů (*Elsholz proti Německu*, č. 25735/94, rozsudek velkého senátu ze dne 13. července 2000, § 50). Klíčové je, zda orgány učinily všechny nezbytné kroky k usnadnění styku, které po nich lze za okolností daného případu rozumně požadovat (*Hokkanen proti Finsku*, cit. výše, § 58). V řízeních týkajících se dětí nabývá čas zvláštní význam, neboť vždy existuje nebezpečí, že procesní prodlení povede k faktickému vyřešení otázky před soudem (*Ribić proti Chorvatsku*, č. 27148/12, rozsudek ze dne 2. dubna 2015, § 93). Soud dále připomíná, že ačkoli donucovací opatření vůči dětem nejsou v této citlivé oblasti žádoucí, nelze vyloučit použití sankcí

v případě protiprávního jednání rodiče, proti němuž je výkon rozhodnutí navrhován (*Karadžić proti Chorvatsku*, č. 35030/04, rozsudek ze dne 15. prosince 2005, § 61).

V dané věci Soud uvedl, že se týká rodičů žijících odděleně, kteří mají dceru ve společné péči. Soudy určily právo stěžovatele na styk s dítětem, avšak matka styku bránila – povětšinou dítě sice přivezla na místo předání, avšak dcera odmítala se stěžovatelem odejít. Stěžovatel se snažil dosáhnout styku pomocí několika vnitrostátních mechanismů, které zahrnovaly pokusy o vymáhání soudním vykonavatelem, zapojení opatrovnického orgánu a různé žádosti podané u vnitrostátních soudů.

Po nabytí právní moci rozsudku o určení styku stěžovatel v lednu 2019 zapojil soudního vykonavatele, který podnikl řadu kroků k usnadnění kontaktu, včetně zaslání výzvy matce, a vypracoval několik zpráv o neplnění rozsudku ze strany I. B., které mohly v případě schválení vnitrostátními soudy vést k uložení pokuty až do výše 1500 eur. V květnu 2019 krajský soud dospěl k závěru, že matka neplní rozsudek a dceru na styk s otcem nepřipravuje, avšak nepodnikl žádné další kroky za účelem usnadnění styku včetně povinnosti matky účastnit se podpůrného psychologického sezení. V prosinci 2019 a v lednu 2020, tj. rok po zahájení exekučního řízení, krajský soud na rozdíl od svého dřívějšího závěru v květnu 2019 vyslovil, že přítomnost dítěte na uvedeném místě a v uvedeném čase nepředstavuje neplnění rozsudku. Dle občanského soudního řádu mohl soudní vykonavatel vypracovat zprávu o neplnění rozsudku pouze v případě, že dítě nebylo přítomno. Matka přitom dítě na určené místo přivezla, avšak styk nebyl realizován z důvodu odmítnutí dítětem. Dle Soudu omezení lotyšského práva, dle kterého soudní vykonavatelé nemohou řešit situace, kdy dítě odmítne jít s rodičem, nebo zjišťovat důvody takového odmítnutí, představuje nedostatek z hlediska pozitivních povinností státu. Soud byl nicméně toho názoru, že i kdyby soudní vykonavatel neměl pravomoc rozhodovat o těchto otázkách, nelze to říci o ostatních vnitrostátních orgánech a soudech. Soud sice uznal, že vnitrostátní orgány čelily složité situaci, avšak kritizoval přístup krajského soudu, který v rozhodnutích z prosince 2019 a ledna 2020 zrušil zprávy soudního vykonavatele, aniž rozhodl, zda matka plní rozsudek a zda je namístě jí uložit pokutu. Jeho přístup byl příliš formalistický, namísto aby zkoumal protichůdné zájmy stran a nejlepší zájem dítěte.

V lednu 2020 matka začala opět bránit styku. V červnu 2020 nicméně krajský soud sice konstatoval, že rozsudek není plněn, ale změnil pouze místo setkávání na prostory opatrovnického orgánu. Soud se spoléhal na to, že tento orgán sám podnikne další kroky, což se nestalo, matka s ním navíc nespolupracovala. Jelikož opatrovnický orgán nemohl zajistit, aby jeho doporučení byla dodržována, vnitrostátní soudy měly být aktivnější. Byť opatrovnický orgán uspořádal od června 2020 do ledna 2021 nejméně 23 kontaktních sezení, na žádném z nich nedošlo ke skutečnému kontaktu. Vzhledem k absenci soudem nařízené odborné pomoci se nezdá, že by opatrovnický orgán mohl v tomto konkrétním případě uložit nějaká další opatření k usnadnění kontaktu. Nadto dítě nebylo na kontakt připraveno, odmítalo vstoupit do místnosti a bylo matkou odváděno, případně nebylo na kontaktní sezení vůbec přivedeno, aniž by z toho pro matku vyplynuly jakékoliv důsledky za nerespektování výkonu práva na kontakt (srov. *mutatis mutandis Makhmudova proti Rusku*, č. 61984/17, rozsudek ze dne 1. prosince 2020, § 75). Na tomto pozadí opatrovnický orgán v dubnu 2021 požádal krajský soud o přezkum úpravy výkonu práva na styk a zbavení role zprostředkovatele styku, avšak soud zamítl žádost o ustanovení psycholožky kontaktní osobou a místa setkávání v její kanceláři. Rozhodl, že spolupráce rodičů s psycholožkou je pouze na dobrovolné bázi. Soud přitom podle všeho nezvažoval nařízení terapie nebo mediace, poučení rodičů o vlivu jejich chování na dítě nebo uložení pokuty nespolupracujícímu rodiči.

Stěžovatel dále bezúspěšně zahájil řízení o pozastavení rodičovských práv matky a také trestní řízení. Soud uvedl, že taková tvrdá opatření lze přijmout pouze za výjimečných okolností (*Zelikhha Magomadova proti Rusku*, č. 58724/14, rozsudek ze dne 8. října 2019, § 101). Byť aproboval rozhodnutí vnitrostátního soudu, že předání dítěte do péče otce, s nímž se nechtělo stýkat, by mu způsobilo větší újmu než obstrukce matky vůči výkonu kontaktu, podotkl, že odmítnutí dcery stýkat se s otcem bylo důsledkem maření styku ze strany matky. Vnitrostátní orgány přitom nepodnikly žádné další kroky

k usnadnění kontaktu, jako například nařízení odborné pomoci. Matka, která styku bránila, zůstala neomezena. Stěžovatel oproti tomu využil všechny dostupné vnitrostátní mechanismy, časově náročné a v konečném důsledku neúčinné, k prosazení svých práv (srov. *Hokkanen proti Finsku*, cit. výše, § 61), a vytrvale vynakládal značné úsilí, a to i přes marnost tohoto úsilí v určitých fázích řízení (srov. *Cristescu proti Rumunsku*, č. 13589/07, rozsudek ze dne 10. ledna 2012, § 69).

Soud rovněž upozornil na průtahy v rozhodovacím procesu. Během čtyř let se vztah mezi otcem a dítětem vážně zhoršil. Soud přitom opakovaně rozhodl, že ve věcech týkajících se práva na péči o dítě a styk nabývá čas zvláštní důležitosti. To platí zejména tehdy, když se rodič, který má dítě v péči, snaží dítě poštvat proti rodiči, který žije odděleně. I když se názory vnitrostátních orgánů lišily v tom, zda se matka dítěte aktivně snažila ovlivnit jeho názor, přesto to bylo významným hlediskem ve všech fázích řízení. Soud dále zdůraznil, že v dané věci také zájem dítěte vyžadoval rychlé vyřešení věci, a to nejen kvůli zájmu dítěte na styku s rodičem žijícím odděleně, ale také proto, že nejistota a dlouhodobá konfliktní situace měla škodlivý vliv na zdravotní stav dítěte.

Soud uzavřel, že vnitrostátní orgány nepodnikly všechny nezbytné kroky s cílem usnadnit styk dítěte s rodičem, kterému dítě nebylo svěřeno do péče, a sladit protichůdné zájmy stran, byť bylo jejich povinností zabývat se otázkou, jaké kroky lze podniknout k odstranění existujících překážek (*Kacper Nowakowski proti Polsku*, č. 32407/13, rozsudek ze dne 10. ledna 2017, § 95).

Soud proto rozhodl, že došlo k porušení článku 8 Úmluvy.